

CONSIDERAȚII PRIVIND EVOLUȚIA PUȘTILOR DE VÂNĂTOARE ÎN SECOLELE XVIII–XIX. COLECȚIA DE ARME A MUZEULUI BANATULUI DIN TIMIȘOARA

Zoran Marcov*

Cuvinte cheie: *pușcă, vânătoare, pușcă de tir sportiv, armă cu aer comprimat, colecția Muzeului Banatului din Timișoara.*

Keywords: *rifle, hunting, sporting rifle, compressed air gun, collection of the Banat Museum in Timișoara.*

Considerations Regarding the Evolution of the Hunting Rifles in the 18th and 19th Centuries. The Gun Collection of the Banat Museum in Timișoara (Abstract)

Currently, the gun collection of the Banat Museum in Timișoara holds 16 items that can be classified as hunting rifles, all of them being inventoried in the registers of the History Department.

Chronologically speaking, the hunting rifles held by the museum's collection can be dated between the 18th century and the late 19th century. The most ancient piece is a flintlock rifle dating from the second half of the 18th century, followed by six percussion guns built during the first half of the 19th century. The museum's collection holds a *Berenger* system hunting rifle, a *Flobert* type weapon and a *Tabatière* system gun – exhibits that can be dated from the second half of the 19th century. A *Hammerless* double-barreled shotgun comes from the second half of the 19th century. Also, the collection contains three sporting rifles dated from the first half of the 19th century and two compressed air guns, one coming from the beginning of the 19th century and the other one dating from the mid–19th century.

Concerning the manufacturing workshop of these hunting rifles held by the museum's collection from Timișoara, it should be noted that only some of these pieces display various inscriptions or badges of the armourers. More accurately, nine of the guns exhibit the names of the armourers and the manufacturing site inscribed on the barrels or the mechanism. The name of the Viennese armourer Johann Fruwirth is displayed on two of the guns. Both weapons are inscribed with the manufacturing site, the city of Vienna. The mechanism of the most beautiful gun of the collection is inscribed with the name of the Viennese armourer Johann Baptist Strixner. One of the sporting rifles was manufactured by Johann Peter from Weiskirchen. A double-barreled percussion gun comes from St. Etienne. One of the two compressed air guns, held by the collection, was manufactured by G. Leute, an armourer from Munich. Another weapon from the collection bears an inscription with the name of Johann Peterlongo, the founder of the "Tiroler Waffenfabrik" factory from Innsbruck. The *Tabatière* gun – the commercial version – was manufactured in Liege, Belgium. The last detected workshop belongs to G. Teschner from Frankfurt, which produced the *Hammerless* gun. In conclusion, we may assert that the vast majority of the hunting rifles identified in the collection of the Banat Museum were manufactured in the Central European workshops.

As to the ornaments and embellishments displayed by the collection from Timișoara, it should be mentioned the fact that the most beautiful exhibits are the guns dating from the first half of the 19th century. Two of them, manufactured by the Viennese armourers Johann Fruwirth and J.B. Strixner, bear highly rich embellishment displayed on the barrels and mechanism as well as on the wooden part of the weapon. Both exhibits are engraved with floral and vegetal motifs, carved with stylized vegetal and zoomorphic motifs, inlaid with multiple pearl and brass elements. The other guns from the collection are less decorated, most of them bearing engravings, grooves and inlays.

As regards the history of the hunting rifles up until now we know the origin of only six of the 16 items submitted in the present article. Three of the six weapons mentioned above became part of the collection during the pre-war period, one of the guns was donated during the first half of the 20th century, while the last two were also donated during the 7th and the 8th decades of the last century.

As a conclusion, we acknowledge the fact that the present hunting rifle collection represents a very interesting set, due to the diversity of the existing models but also to some of the exhibits' rarity, among the Romanian borders, as the example of the Girardoni compressed air gun.

* Muzeul Banatului Timișoara, Piața Huniade nr. 1, 300 002; e-mail: markovzoran@yahoo.com.

Evoluția puștilor de vânătoare în secolele XVIII–XIX

În linii foarte generale, vânătoarea poate fi definită ca o activitate conștientă, directă și violentă, a cărei finalitate se rezumă la uciderea animalelor sălbatice aflate în stare de libertate. Ca regulă de bază a vânătoriei, se pot vâna doar animalele sălbatice care au posibilitatea de a fugi sau ataca și care trăiesc într-un mediu propriu unde vânătorul este cel care pătrunde. Vânătoarea este o confruntare armată a umanității cu sălbăticiunile, o confruntare între societatea modernă și natura în stare pură. La începuturile sale, vânătoarea a avut un rol extrem de important în obținerea hranei necesare supraviețuirii, însă de multe ori vânătoarea avea o funcție dublă: de apărare și de procurare a hranei¹.

La începutul secolului al XVIII-lea, spre deosebire de perioada anterioară, vânătoarea a devenit din perspectiva aristocrației europene o activitate sportivă și de agrement. Elita socială europeană urmărea prin vânătoarea sportivă atingerea următoarelor țeluri: îmbunătățirea condiției fizice, dar și întărirea spirituală a practicanților.

Pușca de vânătoare tipică pentru prima jumătate a secolului al XVIII-lea avea o țeavă octogonală masivă, ghintuită în interior. Patul armei era realizat în concordanță cu anatomia vânătorului, fiind perfect adaptat pentru umărul acestuia și prevăzut cu obrăzar. De regulă, în partea dreaptă a patului exista un locaș acoperit cu un capac culisant din lemn pentru păstrarea bilelor din plumb, a rezervelor de cremene etc. Aceste puști aveau o precizie foarte bună, însă un rol fundamental în acest sens îl juca praful de pușcă de cantitatea căruia depindea mult și precizia armei. Dacă praful de pușcă era folosit într-o cantitate mult prea mare rezulta o lansare mult prea rapidă a bilei de plumb, concret aceasta sărea efectiv ghinturile, iar în acest mod precizia armei avea mult de suferit. Acest tip de armă era folosit pentru vânatul de talie mare, în condițiile în care mistreții sau alte animale periculoase – pentru siguranța vânătorilor – trebuiau ucise din primul foc².

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, armurierii vor continua să perfecționeze puștile de vânătoare, punctul culminant în dezvoltarea armelor cu cremene fiind atins de armurierul englez John Manton³. Acesta a învățat tehnica rea-

lizării armelor de foc în celebrul atelier al lui John Twigg din Londra. În anul 1782, John Manton își deschide propria armurărie. Șapte ani mai târziu, în 1789, fratele său Joseph Manton, după perioada de ucenicie desfășurată în atelierul familiei, își deschide la rândul său propriul atelier. Ambii frați au realizat în epocă arme de vânătoare deosebite din toată gama existentă la momentul respectiv: cu țevi masive pentru bile sau arme mai ușoare pentru alice, de diferite dimensiuni și forme, având câte o țeavă simplă sau dublă. Spiritul inventiv al lui Joseph Manton va duce la perfecționarea puștilor de vânătoare cu cremene, mai cu seamă a celor cu două țevi. Dintre invențiile acestuia, cu siguranță cea mai importantă se referă la realizarea unui tip de piedică (siguranță) cu ajutorul căreia se asigura trăgaciul armei. Rolul acestei piese era să împiedice declanșarea accidentală a puștii în cazul manevrării necorespunzătoare sau căderii armei. O altă inovație importantă a lui Manton se referă la construirea unui mecanism de dare a focului prevăzut cu minuscule șanțulețe pentru scurgerea apei de ploaie. Influența fraților Manton în producția puștilor de vânătoare este una deosebit de importantă, în acest sens stau mărturie numeroasele arme de tipul *Manton* realizate în mare număr de variante în întreg spațiul britanic⁴.

Pe lângă calitatea prafului de pușcă și realizarea profesionistă a armei, un rol important în procesul de vânătoare îl deținea și muniția utilizată, de forma și mărimea căreia trebuia ținut cont. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, în realizarea muniției din plumb se va utiliza o nouă tehnică prin turnarea plumbului topit printr-o sită deasupra unui vas cu apă. Plumbii astfel obținuți erau sortați în funcție de mărime, de la cei mai mici utilizați pentru porumbei, prepelițe, fazani sau iepuri, până la plumbi de mari dimensiuni pentru rațe și găște sălbatice, ori alt vânat de talie mai mare⁵.

De asemenea, un rol important îl avea și calitatea cremenei utilizate. Cremenea, folosită de regulă la armele cu mecanisme pe bază de cremene, este din punct de vedere chimic un dioxid de siliciu având formula SiO₂. Datorită durității sale foarte mari – deține locul al șaptelea pe scara durității materialelor, în condițiile în care cel mai dur este diamantul aflat pe locul zece – cremenea era folosită și în realizarea de bijuterii⁶.

activitatea la Londra, fiind unul dintre cei mai renumiți armurieri englezi ai vremii. Fratele său, Joseph Manton (1766–1835), a brevetat o serie de invenții la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului următor.

⁴ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 16–17.

⁵ *Ibidem*, 17.

⁶ *Ibidem*.

¹ Dora Bošković, *Hladno lovačko oružje Hrvatskoga povijesnog muzeja*, Zagreb (2000), 9.

² Janko Jeličić, *Lovačke puške i pribor*, Zagreb (1997), 16.

³ Armurierul englez John Manton este menționat în lexiconul lui Eugene Heer, *Der neue Stöckel*, din anul 1979. Despre John Manton (1752–1834) aflăm că și-a desfășurat

În paralel cu evoluția armelor de foc s-a perfecționat și sistemul lor de ochire. Anterior secolului al XVIII-lea, elementele sistemului de ochire erau compuse dintr-un țel și un înălțător alcătuit dintr-o lamă crestată sau din două aripioare. În secolul al XVIII-lea, lama a fost înlocuită cu o placă de diferite forme, perforată în înălțime. Tot în această perioadă se va perfecționa și înălțătorul mobil, gradarea acestuia făcându-se la sfârșitul aceluși secol⁷.

În primii ani ai secolului al XIX-lea, armurierii aveau obiceiul de a livra comenzile în cutii special realizate din lemn sau îmbrăcate în piele, întărite cu ferecături din alamă și căptușite în interior cu catifea sau alt material textil. Aceste cutii conțineau alături de pușcă, întregul echipament necesar vânătorului pentru încărcarea și curățarea armei. De cele mai multe ori era vorba de două recipiente pentru păstrarea prafului de pușcă (pulbere fină și normală), recipient pentru păstrarea alielor, rezerve de cremene, ustensile pentru curățarea țigăței și a orificiului de la culată (lumina țevii) etc. Alte accesorii pentru curățarea armei erau: vergeaua, peria, diverse materiale textile etc. Deseori în cutia respectivă se regăsea băătorul din lemn și echipamentul pentru realizarea bilelor din plumb. Mai târziu, în partea interioară a capacului era lipită eticheta producătorului cu principalele caracteristici ale puștii, uneori regăsindu-se pe etichetă și numele comanditarului⁸.

În perioada în care mecanismul de dare a focului pe bază de cremene a atins apogeul dezvoltării tehnologice, a fost descoperit un nou sistem, mai eficient, care a dus în cele din urmă la înlocuirea armelor cu cremene. Prin descoperirea fulminatului de mercur, care exploda sub efectul șocului, începe un nou capitol în evoluția armelor de foc în general⁹. De la capsă lipită între două hârtii și folosirea unui sistem de dare a focului similar celui cu cremene – cocoșul port-cremene este acum înlocuit de cocoșul percutor exterior – și până la fixarea capsei în interiorul cartușului complet din hârtie sau metal și introducerea în uz a puștilor cu încărcare pe la culată, a fost un drum foarte scurt.

Pastorul scoțian Alexander John Forsyth a patentat importanta descoperire în anul 1807¹⁰. Ideea sa a fost preluată și îmbunătățită de

americanul Joshua Shaw în anul 1822 prin introducerea fulminatului de mercur în capsule din tablă subțire din cupru, a căror deschidere era acoperită de o substanță impermeabilă ce avea proprietatea de a permite trecerea flăcării produse în momentul exploziei¹¹.

În scurt timp se va trece la modificarea armelor cu cremene aflate în uz, prin conversia mecanismelor pe noul sistem cu percuție (capsă). Modificările în sine asupra mecanismului au fost minore, în sensul înlocuirii amnarului și a țigăței cu un suport port-capsă tubular, fixat pe lumina țevii și înlocuirea cocoșului port-cremene cu un cocoș percutor¹². Atât armele militare cât și cele de vânătoare vor fi supuse acestor modificări. În anii respectivi va lua amploare producția de arme cu percuție propriu-zise, mai cu seamă în cazul celor de vânătoare. Chiar dacă existau la începutul secolului al XIX-lea multe rezerve vis-a-vis de noul sistem cu capsă, până prin anii 1830 au rămas în uz foarte puține arme cu cremene¹³.

Cum vânătoarea s-a transformat treptat într-o activitate sportivă (vorbim în mod special de țințirea porumbeilor, scop în care s-au organizat adevărate competiții), astfel și pușca de vânătoare își urmează evoluția în acest sens. Apar în această perioadă puști de vânătoare cu țevi deosebit de lungi, de calibru mare, pentru o cât mai bună precizie. În epocă, folosirea acestor arme nu era considerată ca fiind o activitate sportivă. Abia la sfârșitul anilor '60 ai secolului al XIX-lea vor fi adoptate primele reguli și standarde în ceea ce privește pușca pentru vânat sportiv. Concret, va fi adoptată pușca cu alică cu două țevi (calibru 12–18,2 mm), având greutatea încărcăturii de până la 35 gr. Unul dintre cele mai renumite locuri de întrunire a vânătorilor sportivi a fost Monte Carlo, unde a fost organizat și primul concurs internațional¹⁴.

Pe lângă aceste arme cu alică, au fost realizate în anii respectivi și puști masive, grele, având țevile lise sau ghintuite pentru lansarea bilelor de diferite calibre. În această perioadă, calibrul țevii nu se calcula prin numărul milimetrelor de la gura acesteia, ci era folosită o măsură care se referă la numărul bilelor obținute dintr-o livră de plumb. Acest număr pornește în genere de la 4 bile mari (cu diametrul de 23,4 mm) mergând până la 36 de bile mici cu diametrul de 10,2 mm. Numărul bilelor turnate reprezintă calibrul țevii unei puști¹⁵.

⁷ Cristian Vlădescu, Carol König, Dan Popa, *Arme în muzeele din România*, București (1973), 42.

⁸ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 17.

⁹ Ionuț-Cristian Gheorghe, Ioan I. Scafeș, *Arme de foc din colecția Muzeului județean „Teohari Antonescu” - Firearms from the Collection of the “Teohari Antonescu” Giurgiu County Museum*, Giurgiu (2010), 18.

¹⁰ Janko Jeličić, *Pištolji i revolveri*, Zagreb (2008), 19; Idem, *Lovačke puške...*, 19.

¹¹ Ionuț-Cristian Gheorghe, Ioan I. Scafeș, *op. cit.*, 18.

¹² *Ibidem*.

¹³ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 19.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

După cum am mai menționat anterior, în urma descoperirii fulminatului de mercur începe o nouă etapă în evoluția armelor de foc. Adevăratul moment de cotitură este reprezentat de apariția puștilor cu încărcare pe la culată. În anul 1812 inventatorul Jean Samuel Pauly¹⁶ realizează un prim model de pușcă cu încărcare pe la culată, iar în anul 1829, Clement Pottet patentează cartușul (din hârtie și metal) cu capsă, inițial fixată în partea inferioară¹⁷. Cel ce a prezentat prima armă viabilă cu încărcare pe la culată a fost Johann Nikolaus von Dreyse, care în anul 1837 a brevetat *pușca cu ac – Zündnadelgewehr*, numită astfel datorită percutorului lung, foarte asemănător unui ac¹⁸. Sistemul *Dreyse* a echipat în deceniile următoare și unele din puștile utilizate în competițiile de tir sportiv.

Producția de serie a puștilor cu încărcare pe la culată începe odată cu realizarea glonțului complet. Acesta era format din cartușul de carton cu baza din alamă, pe care se găsea capsă conținând fulminatul de mercur. Pe marginea bazei metalice a glonțului era fixat acul percutor, care în urma loviturii cocoșului activa capsă și prin aceasta praful de pușcă din interiorul cartușului. Acest tip de muniție a fost dezvoltat de armurierul parizian Houllier în anul 1846¹⁹.

Armurierul Lefauchaux²⁰ a profitat de avantajele acestui tip de cartuș, la expoziția de la Londra din anul 1851 expunând puști cu încărcare pe la culată având în dotare glonțul complet. Această armă brevetată de Lefauchaux reprezintă un punct de plecare pentru dezvoltarea armelor cu încărcare pe la culată²¹. Un sistem similar, cu capsă fixată pe rama cartușului (realizat din alamă), a dezvoltat armurierul francez Flobert²². Acest sistem s-a menținut în uz până în zilele noastre pentru calibre reduse. Aceste arme sunt cunoscute în literatura de specialitate ca și arme de tipul *Flobert*²³.

¹⁶ Jean Samuel Pauly (1766–1821) a fost un renumit armurier și inventator la început de secol XIX. Născut în Elveția, Pauly se stabilește la Paris unde brevetează, printre altele, o primă variantă a cartușului complet în anul 1808.

¹⁷ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 19.

¹⁸ Ionuț-Cristian Gheorghe, Ioan I. Scafeș, *op. cit.*, 19.

¹⁹ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 19.

²⁰ Casimir Lefauchaux (1802–1852) a fost un armurier francez. Fiul său, Eugene Lefauchaux (1832–1892) este inventatorul celebrului revolver cu percuție laterală M1854.

²¹ Boško Ljubojević, *Oružje i vojna oprema*, Beograd (2011), 24.

²² Louis Nicolas Auguste Flobert este cel care a realizat cartușul cu percuție pe ramă, invenție brevetată în anul 1849. Flobert lansează pe piață cartușul de mică dimensiune, de 6 și 9 mm, cu percuție pe ramă și arma aferentă. Muniția și armele de tipul *Flobert* se fabrică și în zilele noastre.

²³ Janko Jeličić, *Piștolji i revolveri*, 19.

Chiar dacă pușca lui Lefauchaux și cartușul lui Houllier erau realizări relativ simpliste, totuși ele au pus bazele viitoarelor arme cu încărcare pe la culată. Cartușul conținea într-un singur tot unitar: capsă, pulberea și încărcătura de alicie sau bile, în timp ce pușca se deschidea pe la culată relativ ușor, lucru mult îmbunătățit în anii care vor veni.

În scurt timp după prezentarea puștii lui Lefauchaux, armurierul englez Joseph Lang realizează o versiune proprie mult îmbunătățită a acestui tip de armă, pentru ca în anul 1852 armurierul Charles Lancaster²⁴ să producă cartușul cu capsă fixată în partea centrală a bazei metalice, capsă fiind în acest caz activată prin lovire externă. Puștile realizate de Lancaster prezentau la acea dată și un sistem inovativ pentru extragerea cartușului folosit, sistem ce se activa prin simpla rupere a armei²⁵.

Interesant era și proiectul realizat de Bastin Lepage care prevedea un sistem de rupere a armei caracterizat prin culisarea țevelor spre înainte. Acest sistem s-a dovedit în scurt timp ca fiind neadecvat, din punct de vedere tehnic fiind depășit de sistemul de rupere a armei prin bascularea țevelor. În aceste condiții, invenția lui Lepage nu a mai fost dezvoltată în perioada următoare²⁶.

Este important de precizat faptul că toate aceste inovații au fost adoptate cu unele rezerve, mulți vânzători mergând în continuare pe mâna puștilor cu încărcare pe la gura țevei. În această perioadă, pentru mare parte din armurieri, puștile clasice cu încărcare pe la gura țevei au reprezentat un important segment din vânzările realizate, în contextul în care mulți dintre clienți erau convinși de superioritatea balistică a acestor arme față de cele cu încărcare pe la culată. Multe din puștile clasice au rămas în uz în deceniile șase și șapte ale secolului al XIX-lea, chiar au fost produse altele noi, în paralel cu producția armelor cu încărcare pe la culată.

Țevile puștilor de vânătoare cu încărcare pe la culată, de cele mai multe ori erau realizate prin tehnica damaschinării. Aceste țevi au fost produse în întreg spațiul european, atelierele de producție dezvoltând în timp tehnici decorative proprii, ceea ce va duce la apariția mai multor tipuri de damaschinare recunoscute în Europa: tipul belgian, englez, francez sau german. Diferențele nu se referă doar la nivelul decorului realizat ci și la compoziția utilizată, respectiv ordinea îmbinării materialelor. Aceste țevi erau adevărate opere de artă oferind puștilor de vânătoare din epocă un caracter aparte. Calitatea țevelor respective a fost demonstrată mai

²⁴ Armurier londonez, a trăit între anii 1820–1878.

²⁵ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 20.

²⁶ *Ibidem*.

târziu când au fost testate cu noua pulbere fără fum, ieșind din această încercare fără urme de deteriorare²⁷.

Una din importanțele inovații, în ceea ce privește armele de vânătoare cu alice, este cea brevetată de armurierul englez James Purdey²⁸ și care se referă la fixarea pe partea superioară a patului armei – pe gâtul patului – a unui zăvor cu pârghie pentru blocarea deschiderii puștii.

În anii '70 ai secolului al XIX-lea au fost realizate puști de vânătoare cu câte două țevi juxtapuse de o calitate deosebită. Armele respective aveau țevi damaschinate, siguranță pentru blocarea armei de tipul Purdey, cocoșe-percutoare elegant lucrate în formă de delfini. Patul acestor arme era fabricat din lemn de nuc, iar garniturile metalice au fost gravate cu scene de vânătoare și motive vegetale. Armurării celebre în epocă pentru producerea acestui tip de pușcă erau: Boss, Grant, Greener, Holland & Holland, Lang, Lancaster etc²⁹.

Un alt pas important în realizarea puștilor cu alice îl reprezintă introducerea în circuit în anul 1874 a țevilor cunoscute sub denumirea generică de *choke* de către armurăria W. W. Greener³⁰. Specificul acestor țevi este dat de faptul că ele se îngustează spre gură, împiedicând astfel risipa de alice³¹.

Totodată mai apare o inovație în cazul puștilor de vânătoare, reprezentată de principiul cocoșului-percutor ascuns, așa-numitul *Hammerless*. Primele puști de acest tip au funcționat pe sistemul Mercattor, brevetat în anul 1871. Cocoșul aflat în interiorul mecanismului se arma prin tragerea pârghiei, care mai avea totodată și funcția de rupere a armei. În acest sens, au mai fost descoperite și alte sisteme, cel mai important fiind Anson & Deeley din anul 1875. Acest sistem, datorită puterii și simplității de care dădea dovadă, stă la baza tuturor puștilor de vânătoare cu alice moderne³².

Ultimul pas în evoluția puștilor cu alice este reprezentat de descoperirea ejectorului pentru cartuș în anul 1874 de către J. Needham. Este vorba despre un mecanism cu ajutorul căruia baza metalică a cartușului era agățată, acesta fiind extras

din cameră prin simpla rupere a puștii. Zece ani mai târziu, în 1884, Deeley realizează un nou tip de ejector, pentru ca la sfârșitul secolului al XIX-lea extractorul modern să fie introdus pe scară largă în fabricarea armelor de foc³³.

În ceea ce privește armele cu ghinturi, sistemul încărcării armei pe la culată a rezolvat dificila problemă a introducerii cartușului complet. La armele cu încărcare pe la gura țevii, introducerea cartușului se dovedea a fi destul de problematică, existând în permanență riscul deteriorării formeii încărcăturii. Introducerea în uz a muniției cu percuție centrală, cu întregul cartuș din alamă, a favorizat dezvoltarea atât a puștilor de mare calibru, cât și celor de calibru redus care prezentau o viteză superioară a glonțului. De asemenea, erau fabricate și puști de calibru mic, cu țevi relativ scurte, pentru o cât mai ușoară mânăuire și echilibru. Există în perioada respectivă o tendință pentru micșorarea calibrului, lungirea muniției și suplimentarea încărcăturii explozive. Viteza superioară și implicit forța mai mare înlocuiau cu succes problema greutateii reduse a bilei. În contextul interesului mare acordat puștilor cu ghinturi, armurierii au introdus o serie de îmbunătățiri similare armelor cu alice. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea au apărut puști care se încărcău la fel de ușor ca „flintele”, având închizătoare performante de tipul sistemului Martini³⁴. Pe piață exista o gamă largă de puști cu ghinturi, plecând de la cele de calibru mare pentru vânatul nobil și ajungând la armele cu bile de calibru redus pentru iepuri sau alt vânat de talie mică³⁵.

Prin introducerea pulberii (prafului de pușcă) fără fum³⁶, în anii '70 ai secolului al XIX-lea, s-a realizat un pas mare în dezvoltarea armelor de foc în general. Marele avantaj al pulberii fără fum în procesul de vânătoare era reprezentat de posibilitatea menținerii liniei de ochire și lansarea unui al doilea proiectil asupra vânatului de talie mare, fără ca fumul gros să obtureze vizibilitatea.

Una dintre cele mai sigure și utilizate tipuri de nitro-pulbere era cea inventată de ofițerul prusac Schultze. La sfârșitul secolului al XIX-lea, nitro-pulberea devine destul de sigură pentru a fi folosită pe scară largă. Totuși, în problema umplerii cartușelor era de preferat ca fabricarea muniției să fie realizată de companiile specializate din domeniu³⁷.

Pe continentul nord-american, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea sunt realizate primele

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ James Purdey (1784–1863) a fost un armurier englez. Și-a deschis propria afacere în anul 1814, comercializând arme cu cremene, pistoale de duel, iar ulterior arme cu percuție (capsă). Fiul său, James Purdey junior (1828–1909), a continuat afacerea familiei.

²⁹ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 20.

³⁰ W. W. Greener este o companie producătoare de puști și arme de tir sportiv fondată în anul 1829 de William Greener (1806–1869).

³¹ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 20.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, 21.

³⁴ Boško Ljubojević, *op. cit.*, 36.

³⁵ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 21.

³⁶ Idem, *Piștolji i revolveri*, 20.

³⁷ Idem, *Lovačke puške...*, 21.

arme de foc cu repetiție³⁸. Pușca Spencer, cu magazia muniției aflată în interiorul patului, a fost brevetată în 1860, fiind una dintre cele mai vechi și fiabile puști cu repetiție din perioada respectivă. În anii următori au fost realizate și alte tipuri de puști cu repetiție, marca Henry sau Winchester pentru a se ajunge apoi la puștile Colt și Marlin, cu magazia muniției fixată sub țeava armei³⁹.

În condițiile în care puștile cu ghinturi adaptate la sistemul „foc cu foc” au cunoscut o oarecare răspândire în lumea vânătorilor, au existat încercări de a adapta sistemul la armele cu alice. Puștile astfel rezultate au fost utilizate mai ales la vânătoarea de rațe. În Anglia, această variantă de armă cu alice era considerată ca fiind „nesportivă”, un alt important impediment în folosirea lor pe scară largă fiind reprezentat de faptul că arma cu repetiție pentru alice nu putea fi ținută în poziție desfăcută, cum se obișnuia în timpul partidelor de vânătoare⁴⁰.

La începutul secolului XX se revine la moda puștilor cu un singur foc. Legat de armele cu două țevi, sunt preferate în continuare puștile cu țevi juxtapuse. În vânătoarea propriu-zisă, această variantă de pușcă cu alice nu se bucura de o popularitate foarte mare, fiind însă extrem de apreciată în competițiile de tir sportiv, la țintirea porumbeilor din lut. În primele decenii ale secolului XX, exista tendința realizării de puști mai ușoare cu țevi scurte fabricate cu unelte de înaltă precizie⁴¹.

În ciuda producției de serie, armurierii au continuat și în noul secol să realizeze arme deosebite care să mulțumească cerințele și nevoile comanditarilor: patul puștilor este lucrat în funcție de masa corporală a vânătorului și gravat după gustul individual al acestuia.

Puștile de tir sportiv

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, când vânătoarea nu mai reprezintă doar o modalitate de procurare a hranei, ci devenea și o activitate sportivă în general acceptată și recunoscută, au apărut noi competiții de tir sportiv caracterizate prin lovirea țințelor vii, mai cu seamă a porumbeilor. Importanta pătură a orașenimii înstărite avea suficiente resurse materiale pentru a-și procura echipamentele necesare în vederea practicării tirului sportiv. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, tot mai rar se foloseau țințele vii și din ce în ce mai des se utilizau pe post de ținte siluete ale animalelor sălbatice, realizate din diverse materiale și plasate la

distanțe antestabilite. Aceste ținte puteau fi mobile – puse în mișcare prin diverse mijloace – sau fixe. Țintele puteau avea și multe alte forme, însă mai toate erau vopsite în culori vii și marcate cu mai multe cercuri concentrice, cu ajutorul cărora se măsura precizia tragerii⁴².

Pentru acest tip de competiție s-a construit un anume tip de pușcă. Nu mai vorbim acum de pușca cu alice, a cărei încărcătură lovea ținta mobilă, ci avem de-a face cu o pușcă solidă, grea, prevăzută cu țeavă ghintuită pentru lansarea bilei metalice, arma fiind echipată de regulă cu un sistem specific pentru luarea liniei de ochire. Alături de cele două piese fixate pe țeava armei (țel și înălțător), sistemul de ochire la acest tip de pușcă este prevăzut cu încă o piesă de înaltă precizie (așa-numitul *dioptru*), piesă prinsă pe brațul de fixare al țevii sau pe gâtul patului. Dioptrul era construit de obicei din două plăcuțe metalice, prevăzute cu un minuscul orificiu în partea centrală, care se puteau mișca pe orizontală și verticală. Pentru o cât mai eficientă precizie a puștilor, acestea vor fi îngreunate suplimentar cu plumb turnat în patul gol al armei și întărite la terminația patului cu o talpă metalică masivă, realizată din alamă sau oțel. În acest mod, greutatea mare a puștii de tir prelua asupra sa o parte din forța de recul în momentul tragerii. În ceea ce privește mecanismul de declanșare, spre deosebire de puștile standardizate, pentru declanșarea cărora era nevoie de o presiune de 0,5–1 kg exercitată asupra trăgaciului, la aceste puști de tir se construiau mecanisme speciale care eliberau cocoșul perculator la o presiune mică de doar câteva grame. Acest mecanism venea în concordanță cu una dintre principalele cerințe față de pușca de tir, aceea legată de imobilitatea perfectă a armei în clipa declanșării. Și garda trăgaciului avea o formă specifică. Era fabricată din alamă sau oțel, de formă alungită și prevăzută cu locașuri pentru fixarea degetelor. Această formă specifică a gărzii prezenta cea mai favorabilă poziție de mânăuire a armei pentru brațul trăgătorului, fiind ideală în clipa tragerii, dar și extrem de utilă în momentele de repaus. Pe patul puștii de tir era sculptat un obrazar care corespundea anatomiei feței, iar pe cealaltă latură, spre gâtul armei, era sculptată o adâncitură pentru fixarea degetului mare al palmei mâinii, mână cu ajutorul căreia se declanșa trăgaciul⁴³.

Mai toate puștile de acest tip au o formă similară, indiferent de mecanismul de dare a focului utilizat. De cele mai multe ori avem de-a face cu arme cu percuție (capsă) de diferite calibre, însă

³⁸ Boško Ljubojević, *op. cit.*, 38.

³⁹ Janko Jeličić, *Lovačke puške...*, 21.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, 23.

⁴³ *Ibidem*.

odată cu apariția cartușului complet se vor fabrica puști de tir sportiv utilizând și alte sisteme. Deseori se realizau în epocă modificări ale armelor militare, arme care erau convertite în puști de tir. În acest sens, amintim cele mai utilizate sisteme militare în realizarea armelor de tir: Werndl, Peabody-Martini, Snider etc⁴⁴.

Toate aceste arme, pe lângă calitățile balistice deosebite, erau foarte bogat ornamentate. Părțile din lemn construite din esență de nuc erau sculptate, striate, încrustate cu sidef ori fildeș. Componentele metalice erau bogat decorate cu gravuri reprezentând scene de vânătoare, motive vegetale și zoomorfe etc.

Puștile cu aer comprimat

O categorie aparte în cadrul puștilor de vânătoare este reprezentată de grupul armelor ale căror mecanisme funcționează cu aer comprimat. Primele modele au apărut la sfârșitul secolului al XVI-lea, iar în urma multiplelor îmbunătățiri și inovații, acest tip de pușcă a rămas în uz până în zilele noastre.

Primele puști cu aer comprimat foloseau sisteme arhaice prevăzute cu un rezervor („burduf”) de aer încorporat în patul armei. Pârghia mobilă a acestui rezervor era fixată de un arc din oțel extrem de puternic. Armarea mecanismului se realiza într-un mod similar cu cel al armelor cu rotiță (cremene). Prin intermediul rotiței, care era legată cu un lanț de arcul metalic, era armat arcul care trăgea după sine și pârghia mobilă a rezervorului. Declanșarea mecanismului ducea la închiderea bruscă a rezervorului și totodată la eliberarea unei cantități de aer necesară lansării proiectilului⁴⁵.

Dezvoltarea în timp a acestor sisteme va duce la apariția unui mecanism mai simplu și mai eficient bazat pe cilindrul cu piston. În acest caz, armarea mecanismului se realiza prin mișcarea pârghiei de care era fixat pistonul, al cărui diametru corespundea diametrului cilindrului în interiorul căruia culisa. În urma mișcării pistonului prin cilindru se formează presiunea de aer necesară lansării bilei. Acest sistem, ca și cel anterior de altfel, era utilizat doar pentru o singură tragere; pentru fiecare proiectil nou era obligatorie o nouă armare a puștii.

Mecanismul perfecționat conținea un rezervor metalic solid în care aerul era introdus cu ajutorul unei pompe cu piston. Rezervorul dispunea de un ventil de siguranță, care nu permitea pierderea aerului comprimat. La puștile care foloseau aceste sisteme cu rezervor de aer exista posibilitatea

lansării mai multor bile prin eliberarea unor cantități determinate de aer. Astfel, exista posibilitatea ca un rezervor să fie utilizat pentru lansarea mai multor proiectile fără ca acesta să fie umplut la fiecare tragere. Unele puști din această categorie avansată dispuneau și de un „încărcător” pentru bile, astfel încât arma nu trebuia încărcată după fiecare tragere⁴⁶.

Unul dintre cele mai cunoscute sisteme pentru puștile cu aer comprimat era cel patentat în anul 1780 de către Bartolomeo Girandoni. Puștile de tipul *Girandoni* au fost utilizate pentru o scurtă perioadă de timp în echipamentul standard al unor unități militare austriece⁴⁷.

Astăzi, puștile cu aer comprimat se folosesc doar ca arme sportive, având calibre reduse (4,5 mm) și un sistem bazat pe pistonul cu cilindru. Aceste arme lansează proiectile din plumb de formă standardizată.

Puștile de vânătoare din colecția Muzeului Banatului din Timișoara

În colecția de arme a MBT există la ora actuală 16 piese care pot fi încadrate în categoria puștilor de vânătoare, toate fiind inventariate în registrele Secției de Istorie.

Din punct de vedere cronologic, puștile de vânătoare din colecția muzeului timișorean se încadrează între secolul al XVIII-lea și sfârșitul secolului al XIX-lea. Cea mai veche piesă este o pușcă cu cremene⁴⁸ din secolul al XVIII-lea, fiind de altfel singura armă din grupul puștilor de vânătoare concepută pentru umărul stâng. De la începutul secolului al XIX-lea există în colecția muzeului două puști, ambele realizate în atelierul armurierului vienez Johann Fruwirth. Prima, o pușcă de tir⁴⁹ bogat decorată, a fost realizată în primii ani ai secolului al XIX-lea, pentru ca în jurul anului 1830 să fie modificată (prin conversie) pe sistem cu capsă. Cea de-a doua pușcă produsă de Fruwirth este o armă cu aer comprimat⁵⁰, o piesă deosebită datorită rarității sale în muzeele din țara noastră. Vorbim despre o pușcă cu mecanism de tipul *Girandoni*, arme similare fiind utilizate de unele unități militare austriece la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Arma din colecția noastră este incompletă (îi

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ <http://www.beemans.net/images/Austrian%20airguns.htm> (accesat în februarie 2011 și aprilie 2013).

⁴⁸ Vezi Catalogul pieselor, I. Puști de vânătoare cu cremene, nr. 1.

⁴⁹ Vezi Catalogul pieselor, VII. Puști de tir sportiv, nr. 1.

⁵⁰ Vezi Catalogul pieselor, VIII. Puști cu aer comprimat, nr. 1.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, 25.

lipsește patul/rezervorul de aer), fiind varianta de vânătoare a puștii militare austriece.

Urmează șase puști cu percuție (capsă), cinci dintre ele având câte o singură țeavă⁵¹, iar a șasea fiind cu două țevi juxtapuse⁵². Toate aceste piese datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Există în colecția muzeului și două puști de vânătoare de la mijlocul secolului al XIX-lea. Prima este o armă cu capsă⁵³ cu două țevi juxtapuse, de factură central-europeană. Cea de-a doua este o piesă rară, bavareză, cu sistem pneumatic de lansare a proiectilului⁵⁴. Din deceniile șase și șapte ale secolului al XIX-lea datează o pușcă cu capsă⁵⁵ realizată în fabrica lui J. Peterlango din Innsbruck. Pentru cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea avem în colecția muzeului trei puști, toate având mecanisme cu încărcare pe la culată. Prima dintre ele folosește sistemul francez *Berenger*, fiind o armă cu percuție interioară⁵⁶ de calibru relativ redus. A doua este o armă mică de tipul *Flobert*⁵⁷, singura pușcă de acest tip din colecția muzeului. A treia armă este varianta comercială a puștii militare franceze *Tabatière* M 1867⁵⁸. Pușca din colecția noastră este de factură belgiană, fiind produsă la Liege pentru uz civil. Ajungem în final și la cea mai recentă pușcă de vânătoare din colecție, o armă cu sistem *Hammerless*⁵⁹, de producție germană, cu două țevi juxtapuse, realizată la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Dacă clasificăm puștile de vânătoare din colecția MBT în funcție de mecanismul de dare a focului utilizat, vom avea: o singură armă cu mecanism pe bază de cremene (Pl. II. 1), nouă piese care folosesc mecanismul cu percuție (Pl. I. 1), o pușcă cu percuție interioară sistem *Berenger* (Pl. I. 2), o pușcă cu percuție pe ramă (Pl. I. 3), două puști cu percuție centrală (Pl. III. 1; 3), la care se adaugă două arme cu aer comprimat.

În ceea ce privește modul de încărcare al puștilor, dintre cele 14 arme de foc (nu intră în discuție puștile cu aer comprimat), doar 4 se încarcă pe la culată, în timp ce restul de 10 pe la gura țevei. Este interesant faptul că cele patru puști cu încărcare pe la culată prezintă fiecare un sistem de închidere diferit. Sistemul de tip *Berenger*⁶⁰ este prevăzut cu o cameră mobilă (rotativă) a cartușului acționată de o pârghie ce se prelungește sub ulucul armei. Percutorul se află în interiorul sistemului, fiind armat de cocoșul fals existent la exteriorul mecanismului. Un alt sistem este cel cunoscut sub denumirea de *Flobert* (Pl. III. 2), prevăzut cu un închizător rabatabil în sus și un cocoș percutor acționând pe rama glonțului. Un alt treilea tip de închizător – *Tabatière* – (Pl. II. 3; Pl. III. 3) este cel brevetat, în deceniul al VII-lea al secolului al XIX-lea, în Franța și utilizat la conversia vechilor puști cu capsă de tipul *Minié* la noul sistem cu încărcare pe la culată. *Tabatière*, numele francez al cutiei pentru tutun de prizat, cu capacul căruia se aseamănă închizătorul armei, se prezintă sub forma unui închizător rabatabil prevăzut la partea dreaptă cu un cui percutor al cărui cap exterior este acționat de cocoșul exterior al mecanismului. Sistemul a fost utilizat relativ puțin de către francezi, fiind înlocuit cu mult mai fiabilul mecanism *Chassepot*, cu închizător culisant. Cea de-a patra pușcă este de tipul *Hammerless*, având cocoșele percutoare ascunse în interiorul mecanismului. Sistemul de închidere al acestei puști este de tipul *Teschner-Collath* model *Excenter* (Pl. III. 1) din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. La acest mecanism, percutoarele se armează prin tragerea pârghiei, care totodată acționează și pentru ruperea armei.

Referitor la puștile cu aer comprimat din colecția MBT, prima din piese merită cu siguranță o atenție deosebită. Este vorba de pușca fabricată la începutul secolului al XIX-lea de Johann Fruwirth, armurier vienez. Pușca folosește mecanismul brevetat de Bartolomeo Girandoni în jurul anului 1780. Este vorba de o armă ce utilizează un mecanism perfecționat cu aer comprimat (Pl. II. 2), bazându-se pe existența unui rezervor înlocuibil. Rezervorul este fixat prin înșurubare de gâtul patului, având totodată și funcția de pat pentru arma respectivă. Rezervorul de aer, respectiv „patul” armei, este prevăzut cu un ventil care stopează pierderea aerului din recipient. Pușca concepută de Girandoni avea posibilitatea de a elibera jeturi de aer controlate necesare

⁵¹ Vezi Catalogul pieselor, II. Puști de vânătoare cu capsă, nr. 1, 2, și 3; vezi Catalogul pieselor, VII. Puști de tir sportiv, nr. 2 și 3.

⁵² Vezi Catalogul pieselor, II. Puști de vânătoare cu capsă, nr. 4.

⁵³ Vezi Catalogul pieselor, II. Puști de vânătoare cu capsă, nr. 5.

⁵⁴ Vezi Catalogul pieselor, VIII. Puști cu aer comprimat, nr. 2.

⁵⁵ Vezi Catalogul pieselor, II. Puști de vânătoare cu capsă, nr. 6.

⁵⁶ Vezi Catalogul pieselor, III. Puști de vânătoare cu sistem *Berenger*, nr. 1.

⁵⁷ Vezi Catalogul pieselor, IV. Puști de vânătoare de tipul *Flobert*, nr. 1.

⁵⁸ Vezi Catalogul pieselor, V. Puști de vânătoare cu percuție centrală, nr. 1.

⁵⁹ Vezi Catalogul pieselor, VI. Puști de vânătoare cu sistem *Hammerless*, nr. 1.

⁶⁰ Sistemul a fost brevetat de Charles Random de Berenger la Paris, pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Acest mecanism a precedat sistemul *Flobert* cu percuție pe ramă.

pentru o singură tragere. Un prim mare avantaj al armei rezulta din faptul că rezervorul de aer nu trebuia umplut la fiecare tragere. O a doua mare realizare a lui Girandoni se referă la posibilitatea acestei puști de a lansa proiectile fără a fi încărcată după fiecare bilă trasă; concret, în dreapta țevii, spre culată, exista un arhaic „încărcător” tubular în care intrau până la 20 de bile. Sistemul lui Girandoni devenea astfel prima pușcă cu repetiție din lume, fiind utilizat în echiparea anumitor unități militare austriece. Cea de-a doua pușcă cu aer comprimat din colecția MBT a fost realizată în atelierul armurierului G. Leute din München, pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Pușca este de fapt o armă de tir sportiv și folosește un mecanism cu piston metalic încorporat în interiorul țevii. Pistonul este legat, printr-o serie de elemente metalice, de cocoșul exterior al armei. Prin armarea cocoșului se activează și sistemul pneumatic al armei, iar în momentul tragerii, cocoșul împinge pistonul care creează suflul necesar lansării proiectilului.

Dacă împărțim puștile de vânătoare din colecția MBT în funcție de tipul de țeavă, vom avea opt puști cu țevi lise și tot atâtea arme cu țevi ghintuite. În prima categorie intră, printre altele, pușca cu cremene de secol XVIII, pușca cu aer comprimat sistem *Girandoni*, puștile cu țevi juxtapuse, pușca cu sistem *Tabatière* etc. În grupul armelor cu țevi ghintuite intră toate puștile de tir sportiv, pușca pneumatică fabricată de G. Leute, pușca cu sistem *Berenger* etc.

De asemenea, putem împărți puștile în funcție de numărul țevilor existente pe fiecare armă. Trei dintre puști prezintă câte două țevi (în cazul tuturor, țevele sunt juxtapuse), în timp ce restul de 13 au câte o singură țeavă.

Tot în legătură cu țevele armelor, putem clasifica exponatele din colecția MBT în funcție de construcția acestora: în țevi fixe și țevi basculante. O singură piesă este prevăzută cu țevi basculante: pușca cu țevi juxtapuse fabricată de Teschner & Co din Frankfurt (Pl. III. 1), restul de 15 puști prezintă țevi fixe.

Dintre cele 16 puști ale colecției 14 sunt prevăzute cu obrăzar. În cazul a 13 din piese obrăzarul este prezent pe partea stângă a patului, în timp ce una din arme este realizată pentru umărul stâng (cu obrăzar pe partea dreaptă). Pușca cu închizător de tipul *Tabatière*, fiind o variantă comercială a puștii militare franceze cu același nume, nu este prevăzută cu acest element pe patul armei. Fără obrăzar se prezintă și pușca cu aer comprimat de tipul *Girandoni*, în condițiile în care patul acestui

model de pușcă este de fapt un rezervor metalic de formă tronconică, fixat prin înșurubare de gâtul puștii.

În ceea ce privește modul lor de funcționare, puștile colecției timișorene sunt într-o majoritate covârșitoare de tipul „cu un singur foc”. Mai exact 15 din cele 16 arme funcționează pe baza acestui sistem. Doar pușca cu aer comprimat *Girandoni*, prevăzută cu încărcător tubular, poate intra în categoria armelor arhaice cu repetiție.

Referitor la calibrele existente la puștile de vânătoare din colecția MBT, cel mai mare calibru măsurat este de 20 mm, în timp ce calibrul cel mai redus este de 4,5 mm. Calibrul de 20 mm se întâlnește la pușca cu percuție nr. inv. 3172⁶¹ din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în timp ce calibrul de 4,5 mm este prezent la arma cu aer comprimat nr. inv. 3166⁶², produsă în atelierul lui G. Leute din München. Restul de 14 calibre se prezintă astfel: 18 mm (la două dintre puști), 16 mm (la trei dintre puști), 14 mm (la trei puști), 13 mm (la două puști), 11 mm (la o singură pușcă), 10 mm (la o singură pușcă), 8 mm (la o singură pușcă) și 5 mm (tot la o singură pușcă).

În legătură cu atelierele de fabricație ale puștilor de vânătoare din colecția noastră, trebuie să precizăm faptul că doar o parte din piese prezintă inscripții ori marcaje ale armurierilor. Mai exact, 9 dintre puști poartă pe țevi și platine numele armurierilor și locul de fabricație. Numele armurierul vienez Johann Fruwirth⁶³ (Pl. IV. 1) apare pe două dintre puști. Pe ambele arme este trecut locul de fabricație, orașul Viena (pe culata țevii la pușca cu aer comprimat și pe platină, la cea de tir). Pe platina celei mai frumoase puști din colecție⁶⁴ apare numele armurierului vienez Johann Baptist Strixner. Strixner este menționat ca armurier ce activa la Viena în jurul anului 1830. O altă armă de tir, cu mecanism pe capsă,

⁶¹ Vezi Catalogul pieselor, II. Puști de vânătoare cu capsă, nr. 2.

⁶² Vezi Catalogul pieselor, VIII. Puști cu aer comprimat, nr. 2.

⁶³ Armurierii din familia Fruwirth se numără printre cei mai renumiți fabricanți de arme ai epocii lor. Joseph Fruwirth (1722–1797) a lucrat până în anul 1753 pentru nobilul Esterházy, în castelul din Forchtenstein, pentru ca în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea să activeze la Viena. Johann Fruwirth este menționat la cumpăna secolelor XVIII-XIX, fiind autorul a două dintre piesele aflate în colecția MBT. Un alt reprezentant al familiei, Ferdinand Fruwirth (1813–1867) este celebru pentru fabricarea în serie a puștilor militare austriece Lorenz M1854, arme convertite apoi pe sistem Wanzl (cu încărcare pe la culată) în anii '60 ai secolului al XIX-lea.

⁶⁴ Vezi Catalogul pieselor, VII. Puști de tir sportiv, nr. 2.

poartă pe țeavă numele armurierului Johann Peter⁶⁵. Pe platina acestei puști apare inscripționat și locul fabricației: Weiskirchen. Pușca cu două țevi juxtapuse și mecanism cu percuție, datată în prima jumătate a secolului al XIX-lea, prezintă pe cele două platine inscripția „Penel Freres”, armură franceză din St. Étienne. Pușca cu aer comprimat – nr. inv. 3166⁶⁶ – prezintă pe țeavă numele armurierului și locul de fabricație. Fabricantul acesteia, G. Leute (Pl. IV. 2) este întâlnit la München pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Antepenultimul armurier inscripționat pe puștile de vânătoare ale MBT este Johann Peterlongo (1826–1896), fondatorul fabricii „Tiroler Waffenfabrik” din Innsbruck în anul 1854 (Pl. IV. 3). Acesta a realizat pușca cu percuție datată în deceniile VI-VII ale secolului al XIX-lea. Penultimul atelier al cărui marcaj este ștanțat pe țeava puștii de tip *Tabatière* – varianta comercială a fost identificat ca fiind belgian, din Liege (după inițialele E.L.G. inscripționate pe armă). Ultimul atelier identificat se referă la pușca cu sistem *Hammerless* cu două țevi juxtapuse. Arma a fost realizată în atelierul lui G. Teschner & Co din Frankfurt (Pl. IV. 4), la sfârșitul secolului al XIX-lea. În concluzie, putem afirma că marea majoritate a puștilor de vânătoare identificate din colecția MBT au fost realizate în ateliere central-europene: germane (München, Frankfurt) și austriece (Viena și Innsbruck). Una din arme este de factură franceză (platina a fost realizată la St. Etienne), iar o ultimă pușcă este de fabricație belgiană (Liege).

Un alt aspect interesant al puștilor de vânătoare este legat de prezența numelor proprietarilor, nume sculptate sau gravate de regulă pe patul armelor. În ceea ce privește colecția de la Timișoara, au fost identificate doar patru astfel de nume ale proprietarilor: în două cazuri sunt prezente doar inițialele deținătorilor, la una din puști apare doar numele de familie, iar pe ultima este sculptat întregul nume al posesorului. Astfel, pe patul uneia din puștile de tir din prima jumătate a secolului al XIX-lea este sculptat numele „Krahl”⁶⁷, în timp ce pe patul armei cu sistem *Hammerless* de la sfârșitul secolului al XIX-lea

este sculptată inscripția „Al. Gavrilescu Șiștaroveț 116.”⁶⁸. Inițiale ale posesorilor întâlnim la două din puștile de tir din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Prima dintre ele prezintă inițialele „F.I.”⁶⁹ inscripționate pe scutul din sidef aflat pe muchia inferioară a patului, în timp ce pe a doua pușcă, inițialele „A.B.”⁷⁰ sunt gravate pe scutul din alamă existent tot la muchia inferioară a patului armei.

Referitor la decorul și ornamentele prezente pe piesele colecției timișorene, trebuie menționat faptul că cele mai aspectuoase exponate sunt puștile de tir din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Două dintre acestea, cele realizate de armurierii vienezi Johann Fruwirth și J. B. Strixner, prezintă un decor extrem de bogat, atât pe țevi și platine, cât și pe partea lemnoasă a puștilor. Ambele piese sunt gravate cu motive vegetale și florale, sculptate cu motive vegetale și zoomorfe, încrustate cu multiple elemente de sidef și alamă (Pl. V). Celelalte puști din colecție sunt mai puțin decorate, în marea majoritate a cazurilor fiind vorba de gravuri pe platine, striții pe elementele lemnoase etc.

În ceea ce privește istoricul puștilor de vânătoare din colecția MBT, cunoaștem până în acest moment proveniența a doar 6 din cele 16 piese prezentate în articolul de față. Din cele șase puști identificate, trei au intrat în inventarul instituției în perioada antebelică, o piesă a fost donată în prima jumătate a secolului XX, iar ultimele două în deceniile șapte și nouă ale secolului trecut. Revenind la perioada antebelică, prima pușcă de vânătoare înregistrată în inventarul Societății Muzeale de Istorie și Arheologie este arma de tir realizată în atelierul armurierului vienezi J. B. Strixner. Piesa, poate cea mai frumoasă pușcă din întregul lot, a fost donată de profesorul Osztrovsky József⁷¹, fiind înregistrată la 10 februarie 1904 în inventarul muzeului⁷². În registrul societății este menționat faptul că „datează probabil de la sfârșitul secolului al XVIII-lea... fiind modificată mai târziu”. În continuarea înregistrării este descris decorul puștii și sunt redată dimensiunile acesteia. În ceea ce privește datarea piesei, pușca a fost construită pentru mecanism cu percuție, ceea ce înseamnă că nu poate fi mai veche de anii '30 ai secolului al XIX-lea (perioadă în care a și activat Strixner la Viena).

⁶⁵ Despre armurierul Johann Peter nu avem date la momentul redactării articolului de față. Există posibilitatea ca acesta să fi fost un manufacturier local bănățean, care a activat în prima jumătate a secolului al XIX-lea la Biserica Albă (Weiskirchen), în Serbia de astăzi; vezi Catalogul pieselor, VII. Puști de tir sportiv, nr. 3.

⁶⁶ Vezi Catalogul pieselor, VIII. Puști cu aer comprimat, nr. 2.

⁶⁷ Vezi Catalogul pieselor, VII. Puști de tir sportiv, nr. 2.

⁶⁸ Vezi Catalogul pieselor, VI. Puști de vânătoare cu sistem *Hammerless*, nr. 1.

⁶⁹ Vezi Catalogul pieselor, VII. Puști de tir sportiv, nr. 1.

⁷⁰ Vezi Catalogul pieselor, VII. Puști de tir sportiv, nr. 3.

⁷¹ *TRÉT S.N.*, XXI (1905), I-II, 106.

⁷² Registrul de inventar I al MBT, nr. vechi inv. 2098; înregistrat la 10 februarie 1904.

Alte două puști au fost donate patru ani mai târziu, în 1908, de doamna Sulyok Ilona⁷³, văduva avocatului și omului politic Sulyok Mór⁷⁴. Prin intermediul familiei Sulyok a ajuns în colecția muzeului pușca cu aer comprimat de tipul *Girandoni*⁷⁵, realizată de armurierul vienez Johann Fruwirth la începutul secolului al XIX-lea. Din vechile evidențe ale societății aflăm că arma era incompletă, rezervorul de aer lipsindu-i încă din clipa donației⁷⁶. În legătură cu cealaltă pușcă donată de văduva Sulyok, trebuie spus faptul că piesa a fost identificată exclusiv pe baza dimensiunilor înscrise în registrul vechi al muzeului. Este vorba de o armă cu capsă⁷⁷ din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care se evidențiază prin existența unui locaș sculptat în partea dreaptă a patului, acoperit cu un capac culisant din lemn. Locașul respectiv era folosit pentru stocarea bilelor din plumb, rezervelor de cremene etc. Cele două puști menționate mai sus au fost înregistrate în inventarul muzeului la data de 28 martie 1908⁷⁸.

Singura pușcă de tipul *Flobert* din colecție a fost donată de cunoscutul ornitolog bănățean Dionisie Linția⁷⁹. Mai multe informații legate de donația lui Linția nu cunoaștem. Prin intermediul Securității comuniste a intrat în colecția muzeului o valoroasă pușcă de tir din primii ani ai secolului al XIX-lea, fabricată de armurierul vienez Johann Fruwirth. Arma a fost donată în anul 1969 de către plutonierul major Rață, de la Filiala locală a Departamentului Securității Statului⁸⁰. Cea mai recentă pușcă intrată în inventarul muzeului este arma cu două țevi juxtapuse de tipul *Hammerless*, produsă la Frankfurt pe la sfârșitul secolului al XIX-lea. Piesa a fost primită de la timișoreanul Nicolae Filoti în anul 1982⁸¹.

⁷³ *TRÉT S.N.*, XXV (1909), III-IV, 176.

⁷⁴ Sulyok Mór (1821–1878) a fost avocat, publicist – în anul 1848 a lucrat ca redactor la *Temeswarer Wochenblatt*, fiind închis pentru ideile sale liberale – și un activ om politic. În anul 1861 a fost deputat al orașului Timișoara în parlamentul maghiar. S-a sinucis la moșia familială de la Ohaba Mâtnic în data de 23 aprilie 1878. A fost adus la Timișoara și înmormântat în cimitirul din Iosefin. Pentru un timp a fost și membru al Societății de Istorie și Arheologie.

⁷⁵ Vezi Catalogul pieselor, VIII. Puști cu aer comprimat, nr. 1.

⁷⁶ Registrul de inventar I al MBT, nr. vechi inv. 3285; înregistrat la 28 martie 1908.

⁷⁷ Vezi Catalogul pieselor, II. Puști de vânătoare cu capsă, nr. 1.

⁷⁸ Registrul de inventar I al MBT, nr. vechi inv. 3285 și 3284; înregistrate la 28 martie 1908.

⁷⁹ Registrul de inventar IV al MBT, nr. inv. 3188; înregistrat la 7 ianuarie 1958.

⁸⁰ *Ibidem*, nr. inv. 6935; înregistrat la 30 noiembrie 1969.

⁸¹ *Ibidem*, nr. inv. 20104; înregistrat la 30 septembrie 1982.

În concluzie, putem spune că această colecție a puștilor de vânătoare este una deosebit de interesantă, datorită diversității modelelor existente, dar mai ales prin prisma rarității în spațiul românesc a unora dintre exponate.

Cele 16 piese, din categoria puștilor de vânătoare aflate în colecția MBT, vor fi prezentate în următoarea ordine:

- I. Puști de vânătoare cu cremene (1 piesă).
- II. Puști de vânătoare cu capsă (6 piese).
- III. Puști de vânătoare cu sistem *Berenger* (1 piesă).
- III. Puști de vânătoare de tipul *Flobert* (1 piesă).
- IV. Puști de vânătoare cu percuție centrală (1 piesă).
- V. Puști de vânătoare cu sistem *Hammerless* (1 piesă).
- VI. Puști de tir sportiv (3 piese).
- VII. Puști cu aer comprimat (2 piese).

În cadrul fiecărui grup de piese, descrierile armelor vor fi redată în ordine cronologică.

Catalogul pieselor

I. Puști de vânătoare cu cremene

1. Pușcă cu cremene (pentru umărul stâng).

Date: secolul al XVIII-lea.

Țeava puștii este tronconică, damaschinată, lisă în interior și rotunjită spre gură. La partea superioară, spre culată, țeava este găurită. Singura piesă montată pentru luarea liniei de ochire este țelul fixat la gura țevii.

Mecanismul de dare a focului este montat pe partea stângă, fiind complet și funcțional. Mecanismul este fixat în corpul armei printr-o metodă mai rar întâlnită, care permite demontarea ansamblului doar după îndepărtarea cocoșului port-cremene. Șuruburile de fixare strâng contraplatina din alamă prin interior, fără să o străpungă.

Mecanismul de declanșare al puștii este incomplet. Lipsește garda trăgaciului.

Patul din lemn al puștii este sculptat cu motive vegetale, iar gâtul patului prezintă striții. Patul, specific armelor de vânătoare, este prevăzut cu obrăzar în partea dreaptă și este terminat cu o talpă din alamă. Ulucul, incomplet, prezintă urme de reparație. Țeava este fixată de uluc printr-o brățară metalică dispusă în dreptul tunetului. Pe uluc, la partea inferioară a țevii, se află dispozitivul de fixare a bătătorului, bătătorul însă lipsește.

Lungimea țevii: 80 cm.

Lungime totală: 118 cm.

Calibru: 16 mm.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3170; stare de conservare relativ bună (Pl. VI. 1).

II. Puști de vânătoare cu percuție (capsă)

1. Pușcă cu percuție (capsă).

Date: prima jumătate a secolului al XIX-lea (conversie de la sistem cu cremene).

Proveniență: donație a doamnei Sulyok Ilona din anul 1908.

Țeava armei este tronco-octogonală, ghintuită în interior cu ghinturi drepte și găurită la partea superioară spre culată. La partea superioară a țevei sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: cătare cu talpă și țel la gură, înălțător cu foaie fixă și mobilă în dreptul tunetului și suport pentru fixarea dioptrului la capătul brațului de fixare a țevei. Înălțătorul terminal de mare precizie (dioptrul) însă lipsește.

Mecanismul de dare a focului este incomplet, lipsește cocoșul percutor. Contraplatina din alamă este fixată cu trei șuruburi. Avem de-a face cu o conversie de la mecanism cu cremene la sistem cu percuție, prin modificarea platinei și atașarea blocului cu nicovală.

Mecanismul de declanșare este complet. Garda trăgaciului din alamă se prelungește cu o talpă de fixare scurtă spre pat și se continuă cu o prelungire spre uluc.

Patul și ulucul sunt din lemn, ambele elemente fiind sculptate cu motive vegetale. Patul, specific armelor de vânătoare, este prevăzut cu obrăzar în partea stângă. În partea dreaptă a patului există un locaș închis cu un capac culisant din lemn. Patul se termină cu o talpă din alamă. La partea inferioară a ulucului se află un șanț cu 3 brățări de fixare a băătorului, care însă lipsește. La partea inferioară a ulucului există un inel metalic pentru prinderea curelei.

Lungimea țevei: 67 cm.

Lungime totală: 105 cm.

Calibru: 14 mm.

Nr. inv. antebelic: 3284.

Nr. inv. interbelic: 7.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3154; stare de conservare relativ bună (Pl. VI. 2).

2. Pușcă cu percuție (capsă).

Date: prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Țeava puștii este tronconică, fiind lisă în interior, rotunjită și evazată la gură și gravată cu motive vegetale și geometrice. Țeava este găurită la partea superioară, spre culată. La partea superioară a țevei sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: la culată există un înălțător cu foaie fixă crestată, iar la gura țevei există un țel.

Mecanismul de dare a focului este complet și funcțional. Platina, cocoșul percutor și nicovala sunt gravate cu motive vegetale. Contraplatina din alamă este fixată cu două șuruburi.

Mecanismul de declanșare este complet. Garda trăgaciului se prelungește cu o talpă de fixare scurtă spre pat și se continuă cu o prelungire spre uluc. Garda este gravată cu motive vegetale și geometrice.

Patul și ulucul sunt din lemn. Patul armei este sculptat cu motive vegetale. Specific armelor de vânătoare, patul este prevăzut cu obrăzar în partea stângă și este

terminat cu o talpă din alamă. La partea inferioară a ulucului se află un șanț cu 3 brățări de fixare a băătorului din lemn. La partea inferioară a ulucului există un inel metalic pentru prinderea curelei.

Lungimea țevei: 86 cm.

Lungime totală: 124 cm.

Calibru: 20 mm.

Nr. inv. interbelic: 17.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3172; stare de conservare bună (Pl. VI. 3).

3. Pușcă cu percuție (capsă).

Date: prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Țeava armei este tronco-octogonală, fiind ghintuită în interior cu ghinturi drepte și găurită la partea superioară spre culată. Țeava este gravată la culată cu motive florale și geometrice. La partea superioară a țevei sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: cătare cu talpă și țel la gură, înălțător cu foaie fixă și trei foi mobile în dreptul tunetului și suport pentru dioptru la capătul brațului de fixare a țevei. Înălțătorul terminal de mare precizie (dioptrul) lipsește.

Mecanismul de dare a focului este complet, dar nefuncțional. Platina, cocoșul percutor și nicovala sunt gravate cu motive vegetale. Contraplatina din alamă, de dimensiune mică și în forma unei flori stilizate, este fixată cu un singur șurub.

Mecanismul de declanșare este incomplet. Garda trăgaciului este realizată din alamă și fier. Aceasta se prelungește cu o talpă de fixare scurtă spre pat și se continuă cu o prelungire spre uluc.

Patul din lemn este decorat cu motive vegetale sculptate și striatii geometrice pe gât. Patul, specific armelor de vânătoare, este prevăzut cu obrăzar în partea stângă și este terminat cu o talpă din alamă. La partea inferioară a ulucului din lemn se află un șanț cu 2 brățări din alamă pentru fixarea băătorului, care însă lipsește. La partea inferioară a ulucului există un inel metalic pentru prinderea curelei.

Lungimea țevei: 61,5 cm.

Lungime totală: 103 cm.

Calibru: 14 mm.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3193; stare de conservare bună (Pl. VI. 4).

4. Pușcă cu percuție, cu două țevi juxtapuse.

Date: prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Atelier francez: Penel Freres din Saint-Étienne (producătorii mecanismului).

Bloc cu două țevi tronconice juxtapuse, lise în interior. La partea superioară a țevelor, spre gură, există un singur țel central. Tot la partea superioară, între țevi, spre culată, este inscripționat numele armurierului (inscripție ilizibilă).

Mecanismul de dare a focului este incomplet, ambele percutoare fiind rupte de la mijloc, iar partea lor superioară lipsește. Ambele platine sunt inscripționate cu numele armurierului („Penel Freres”).

Mecanismul de declanșare este complet, cu trăgaci dublu, câte unul pentru fiecare țeavă. Garda din lemn este ranforsată cu o bandă metalică ce se prelungește cu un mic element metalic decorativ spre uluc. Brațul din lemn al gărzii se continuă pe patul armei.

Patul și ulucul sunt din lemn. Pe patul puștii există ornamente prin striere și un scut rotund simplu, fixat pe gâtul patului. Patul, specific armelor de vânătoare, prezintă un obrăzar pe partea stângă. Talpa metalică a patului este decorată în aceeași manieră cu celelalte elemente metalice ale puștii. La partea inferioară a ulucului se află un locaș cu ranforsaj metalic pentru fixarea băătorului, decorat în manieră unitară cu garda, iar în partea inferioară a țevelor sunt atașate două suporturi tubulare pentru băătorul care însă lipsește. Tot în partea inferioară a țevelor există un inel metalic pentru curea.

Lungimea țevelor: 75 cm.

Lungime totală: 113 cm.

Calibru: 16 mm.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3192; stare de conservare bună (Pl. VII. 1).

5. Pușcă cu percuție, cu două țevi juxtapuse.

Date: mijlocul secolului al XIX-lea.

Bloc cu două țevi tronconice juxtapuse, lise în interior și găurite lateral. La partea superioară a țevelor, spre gură, există un singur țel central.

Mecanismul de dare a focului este complet și funcțional.

Mecanismul de declanșare este complet, cu trăgaci dublu, câte unul pentru fiecare țeavă. Garda simplă din metal se prelungește cu un mic element din lemn spre patul puștii.

Patul și ulucul sunt din lemn. Pe patul armei există ornamente superficiale realizate prin striere. Patul, specific armelor de vânătoare, este prevăzut cu un obrăzar pe partea stângă. Talpa patului este metalică. La partea inferioară a ulucului se află un locaș pentru fixarea băătorului, iar în partea inferioară a țevelor sunt atașate două suporturi suplimentare pentru băătorul care însă lipsește. Tot în partea inferioară a ulucului există un inel metalic pentru curea.

Lungimea țevelor: 79,5 cm.

Lungime totală: 116 cm.

Calibru: 16 mm.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3191; stare de conservare bună (Pl. VII. 2).

6. Pușcă cu percuție (capsă).

Date: deceniile VI-VII ale secolului al XIX-lea.

Atelier austriac: Johann Peterlongo din Innsbruck.

Țeava puștii este tronco-octogonală, fiind ghintuită cu ghinturi drepte și găurită la partea superioară spre culată. Țeava este gravată și ornamentată cu motive geometrice și florale în zona brațului de fixare la gâtul puștii. Spre culată, țeava este inscripționată cu numele armurierului și locul de fabricație („J. Peterlongo in Innsbruck”).

La partea superioară a țevei sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: cătare cu talpă și țel la gură, înălțător cu foaie fixă în dreptul tunetului și suport pentru dioptru la capătul brațului de fixare a țevei. Înălțătorul terminal de mare precizie (dioptrul) lipsește.

Mecanismul de dare a focului este incomplet și nefuncțional. Platina este gravată cu motive vegetale și cu imaginea unui cerb care se odihnește sub un copac. Cocoșul percutor și nicovala sunt gravate în aceeași manieră, cu motive vegetale. Dispozitivul de fixare al capsei lipsește.

Mecanismul de declanșare este complet, fiind prevăzut cu trăgaci suplimentar pentru siguranță. Garda din metal se prelungește cu un element din lemn spre pat și se continuă spre uluc cu un braț metalic ornamentat în aceeași manieră cu platina.

Patul și ulucul sunt din lemn, ambele elemente fiind sculptate și striate. Patul, specific armelor de vânătoare, este prevăzut cu un obrăzar pe partea stângă. Talpa metalică a patului lipsește. La partea inferioară a ulucului se află un locaș pentru băător, iar în partea inferioară a țevei este atașat un suport suplimentar pentru băătorul care însă lipsește.

Lungimea țevei: 76 cm.

Lungime totală: 114 cm.

Calibru: 10 mm.

Nr. inv. interbelic: 3.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3168; stare de conservare bună (Pl. VI. 5).

III. Puști de vânătoare cu sistem Berenger

1. Pușcă cu percuție interioară (mecanism de tipul *Berenger*).

Date: a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Țeava armei este tronco-octogonală, fiind ghintuită cu ghinturi drepte. La partea superioară a țevei sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: cătare cu talpă și țel la gură, înălțător cu foaie fixă crestată la tunet și înălțător din foaie fixă rotundă perforată, la capătul brațului de fixare a țevei.

Mecanismul de dare a focului de tip *Berenger* este complet, dar nefuncțional. Brațul mobil de rupere a armei și cocoșul fals pentru armarea mecanismului sunt înțepenite. Închizătorul, brațul de fixare al țevei și cocoșul sunt ornamentate prin gravare cu motive florale și geometrice. La partea superioară a elementelor metalice, pe brațul de fixare al țevei este redată imaginea fan-tezistă a unui personaj mitologic.

Mecanismul de declanșare este complet. Garda este din metal și se prelungește spre pat cu un element ornamental din lemn.

Patul și ulucul sunt din lemn. Patul, specific armelor de vânătoare, este decorat prin striere și prezintă un obrăzar pe partea stângă. Patul se termină cu o talpă metalică. În dreptul brațului mobil, în partea dreaptă, lipsește un mic fragment din uluc.

Lungimea țevei: 50,5 cm.

Lungime totală: 93,5 cm.

Calibru: 8 mm.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3190; stare de conservare relativ bună (Pl. VIII. 1).

IV. Puști de vânătoare de tipul *Flobert*

1. Pușcă de tipul *Flobert* (cu percuție pe ramă).

Date: a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Proveniență: donația lui Dionisie Linția.

Țeava puștii este tronco-octogonală, fiind lisă în interior și găurită la partea superioară spre culată. La partea superioară a țevei sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: înălțător cu foaie fixă crestată la culată, iar la gură un locaș pentru montarea țelului, țelul însă lipsește.

Mecanismul de dare a focului este complet și funcțional. Cocosul perculator este de tip *Flobert*, cu percuție pe rama glonțului. Mecanismul este prevăzut cu un închizător rabatabil în sus.

Mecanismul de declanșare este complet. Garda trăgaciului este din metal, de formă stilizată. Aceasta se prelungește cu tălpi de fixare spre pat și spre uluc.

Patul și ulucul sunt din lemn. Patul, specific armelor de vânătoare, este prevăzut cu un obrăzar pe partea stângă și se termină cu o talpă metalică. În dreptul închizătorului, în partea dreaptă, lipsește un mic fragment din uluc.

Lungimea țevei: 60,5 cm.

Lungime totală: 101 cm.

Calibru: 5 mm.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3188; stare de conservare bună (Pl. VIII. 2).

V. Puști de vânătoare cu percuție centrală

1. Pușcă cu percuție centrală, de tipul *Tabatière* (variantea comercială a puștii militare franceze cu același nume).

Date: a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Atelier belgian: Liege.

Țeava puștii este tronco-octogonală la culată, rotunjită spre tunet și gură și lisă în interior. Țeava este găurită la partea superioară, spre culată. La gura țevei există un țel. Pe țeavă, în partea stângă este vizibil marcajul fabricantului (inițialele „E.L.G.” într-un oval – simbolul armurierilor din Liege).

Mecanismul de dare a focului este complet și funcțional, de tip *Tabatière*, cu închizător rabatabil. Pe partea interioară a închizătorului rabatabil este ștanțată seria „Z349”.

Mecanismul de declanșare este complet și funcțional. Garda simplă din fier se prelungește spre pat cu o limbă de fixare.

Patul din lemn este simplu. Din gâtul patului a fost debitată o degajare pentru încărcarea pe la culată. Patul este terminat cu o talpă din fier. Ulucul din lemn este scurt. Țeava este fixată de uluc printr-o brățară din fier.

Lungimea țevei: 98 cm.

Lungime totală: 142 cm.

Calibru: 18 mm.

Nr. inv. interbelic: 20.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3177; stare de conservare bună (Pl. VIII. 3).

VI. Puști de vânătoare cu sistem *Hammerless*

1. Pușcă cu percuție centrală interioară (sistem *Hammerless*), cu două țevi juxtapuse.

Date: sfârșitul secolului al XIX-lea.

Atelier german: G. Teschner & Co din Frankfurt.

Proveniență: donația lui Nicolae Filoti din anul 1982.

Bloc cu două țevi tronconice juxtapuse, lise în interior și găurite lateral. Spre gură, între cele două țevi este fixat un țel central. Pe partea superioară a țevelor, spre culată, este inscripționat numele armurierului și locul de fabricație („G. Teschner & Co in Frankfurt AO Patent”).

Mecanismul interior de dare a focului este complet și funcțional. Brațul exterior de rupere a armei este realizat din fier și os. Pe gâtul patului există o siguranță rotativă cu două aripioare.

Mecanismul de declanșare este complet, cu trăgaci dublu, câte unul pentru fiecare țeavă. Garda trăgaciului este sculptată în os și se prelungește cu un element decorativ spre pat.

Patul și ulucul sunt din lemn; pe pat există ornamente realizate prin striere. Patul, specific armelor de vânătoare, este prevăzut cu un obrăzar pe partea stângă. Pe pat, în partea dreaptă, apare sculptată inscripția „Al. Gavrilescu Șiștaroveț 116.” (adăugire ulterioară, numele proprietarului). Patul se termină cu o talpă din lemn de abanos. La partea inferioară a patului se află un locaș pentru fixarea curelei.

Suportul metalic pentru țeavă, atașat de pat și uluc, este decorat prin gravare cu motive florale, geometrice și zoomorfe. La partea superioară, deasupra siguranței rotative, este redată imaginea unei căprioare privind în spate. Pe partea stângă este vizibilă imaginea unui ogar luând urma, iar pe partea dreaptă este prezentă imaginea unui câmp cu trei păsări.

Lungimea țevelor: 76,5 cm.

Lungime totală: 117 cm.

Calibru: 18 mm.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 20104; stare de conservare foarte bună (Pl. VII. 3).

VII. Puști de tir sportiv

1. Pușcă cu percuție (conversie de la sistem cu cremene).

Date: prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Atelier austriac: Johann Fruwirth din Viena.

Proveniență: Departamentul Securității Statului – Filiala Timișoara. Donat de plutonierul major Rață în anul 1969.

Țeava puștii este tronco-octogonală, fiind ghintuită cu ghinturi drepte. Pe țeavă, la partea superioară, spre culată, este inscripționat numele fabricantului ("Joh. Fruwirth"). La partea superioară a țevei sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: cătare cu talpă și țel la gură, înălțător cu foaie fixă crestată în dreptul tunetului și un dioptru la capătul brațului de fixare a țevei la gâtul patului.

Mecanismul de dare a focului este incomplet, lipsește cocoșul percutor. Platina este gravată cu imaginea unui cerb și motive geometrice care încadrează în dreptul nicovalei numele orașului de origine („In Wien”).

Mecanismul de declanșare este complet. Garda este prevăzută cu locașuri pentru fixarea degetelor (caracteristică a puștilor de tir). Aceasta se prelungește cu o talpă de fixare scurtă spre pat și o continuare alungită spre uluc, gravată cu motive vegetale.

Patul și ulucul sunt din lemn, ambele elemente fiind sculptate și striate. Patul este încrustat cu sidef traforat și gravat. Pe gâtul patului, în partea dreaptă, este sculptat un locaș pentru fixarea degetului mare al mâinii. Patul, specific armelor de vânătoare, este decorat la partea interioară cu figura sculptată a unui cerb odihnindu-se sub un copac. Patul conține la partea interioară un blazon din sidef cu o acvilă gravată în câmp, încadrată de patru drapele, două țevi de tun, un scut oval și un soclu în sidef gravat. La baza grupului sunt redat inițialele posesorului "F.P.". Pe partea exterioară a patului, în aceeași manieră de execuție, este redată imaginea unui corn al abundenței cu motive vegetale și florale. În partea superioară a patului, în aceeași manieră, este prezent un motiv vegetal și floral din sidef. În partea inferioară a patului este realizat un scut din sidef purtând aceleași inițiale ale posesorului și inițialele "B.S.", încadrate de motive florale și o inscripție ("F.P., B.S. als schitzen freund") din care reiese prietenia dintre cele două personaje (după toate probabilitățile proprietarul armei și prietenul care i-a dăruit-o).

Talpa patului se termină într-o masivă placă din alamă gravată cu motive vegetale pe părțile laterale și pe partea superioară.

La partea inferioară a ulucului se află un locaș cu două brățări de fixare a bătătorului, care însă lipsește.

Lungimea țevei: 82 cm.

Lungime totală: 119 cm.

Calibru: 14 mm.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 6935; stare de conservare bună (Pl. IX. 1).

2. Pușcă cu percuție (capsă).

Datare: prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Atelier austriac: Johann Baptist Strixner din Viena (producătorul mecanismului).

Proveniență: donația lui Osztrovsky József din anul 1904.

Țeava puștii este tronco-octogonală, ghintuită cu ghinturi drepte și găurită la partea superioară spre culată. Pe partea superioară a țevei, spre culată, există

inscripții cu caractere gotice. Tot la partea superioară a țevei sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: cătare cu talpă și țel la gură, înălțător cu foaie fixă crestată în dreptul tunetului și un dioptru la capătul brațului de fixare a țevei.

Mecanismul de dare a focului este complet, însă nefuncțional. Platina este gravată cu motive vegetale care încadrează, la partea inferioară în dreptul nicovalei, un oval prelungit cu o inscripție gravată. Pe platina este inscripționat numele armurierului ("Strixner"). Cocoșul percutor este și el gravat cu motive vegetale.

Mecanismul de declanșare este complet, însă nefuncțional. Garda metalică este prevăzută cu locașuri pentru fixarea degetelor. Aceasta se prelungește cu o talpă de fixare scurtă spre pat și se continuă cu un braț alungit spre uluc. Garda este gravată cu motive vegetale.

Patul și ulucul sunt din lemn, ambele elemente fiind sculptate, striate și încrustate cu sidef traforat și gravat, dar și cu alamă. Pe gâtul patului, în partea dreaptă, este sculptat un locaș pentru fixarea degetului mare al mâinii. Patul, specific armelor de vânătoare, este decorat la partea interioară cu sculptura unui cerb în fugă într-o pădure și cu un cap grotesc în formă de dragon la partea inferioară. Obrăzarul patului este decorat cu un blazon din sidef, având o acvilă gravată în câmp încadrată de motive florale în sidef. Pe pat, în partea stângă este sculptat numele posesorului ("Krahl"). Pe partea exterioară a patului, în aceeași manieră de execuție, sunt încrustate plăcuțe de sidef în forme vegetale și florale, încadrate cu încrustații din alamă. Talpa patului se termină într-o placă metalică masivă, gravată cu motive vegetale pe părțile laterale, iar pe partea superioară este gravat un personaj în costum de epocă, rezemat de o pușcă. La partea inferioară a ulucului se află un șanț cu 3 brățări de fixare a bătătorului din lemn.

Lungimea țevei: 68,5 cm.

Lungime totală: 104 cm.

Calibru: 13 mm.

Nr. inv. antebelic: 2098.

Nr. inv. interbelic: 4.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3162; stare de conservare foarte bună (Pl. IX. 3).

3. Pușcă cu percuție (capsă).

Datare: prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Atelier bănățean (?): Johann Peter din Weiskirchen.

Țeava puștii este tronco-octogonală, ghintuită cu ghinturi drepte și găurită la partea superioară spre culată. Pe țeavă este inscripționat numele armurierului ("Joh. Peter"). La partea superioară a țevei sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: cătare cu talpă și țel la gură, locaș pentru fixarea înălțătorului în dreptul tunetului, înălțătorul însă lipsește. Pe gâtul patului este fixat un suport pentru dioptru, însă dispozitivul de înaltă precizie lipsește.

Mecanismul de dare a focului este incomplet, lipsește cocoșul percutor. Platina este gravată cu motive vegetale și imaginea unei păsări, care încadrează la

partea inferioară, în dreptul nicovalei, numele orașului de origine („In Weiskirchen”).

Mecanismul de declanșare este complet. Garda metalică a trăgaciului este prevăzută cu locașuri pentru fixarea degetelor. Aceasta se prelungește cu o talpă de fixare scurtă spre pat și se continuă cu o prelungire spre uluc. Garda este gravată cu motive vegetale.

Patul și ulucul sunt din lemn, ambele elemente fiind sculptate, striate și încrustate cu metal gravat. Pe gâtul patului, în partea dreaptă, este sculptat un locaș pentru fixarea degetului mare al mâinii. Patul, specific armelor de vânătoare, prezintă în partea inferioară un scut metalic încrustat în lemn și gravat cu inițialele posesorului („A.B.”). Talpa patului se termină într-o placă masivă din alamă, gravată cu motive vegetale pe părțile laterale, iar la partea superioară este gravată imaginea unei bufnițe și un trofeu stilizat cu cap de cerb. La partea inferioară a ulucului se află un șanț cu 3 brățări de fixare a băătorului, care însă lipsește.

Lungimea țeavii: 72,5 cm.

Lungime totală: 112 cm.

Calibru: 13 mm.

Nr. inv. interbelic: 13.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3163; stare de conservare relativ bună (Pl. IX. 2).

VIII. Puști cu aer comprimat

1. Pușcă cu aer comprimat (*Windbüchse*) de tipul *Girandoni*.

Datare: începutul secolului al XIX-lea.

Atelier austriac: Johann Fruwirth din Viena.

Proveniență: donația doamnei Sulyok Ilona din anul 1908.

Țeava puștii este tronco-octogonală spre culată, rotundă de la tunet spre gură și lisă în interior. La partea superioară a țeavii sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: la culată există un înălțător cu foaie fixă crestată, iar la gură, un țel. Pe țeavă, în partea superioară, este inscripționat numele armurierului și locul fabricației („Johann Fruwirth in Wien”). Țeava se termină la culată cu elemente decorative reprezentând un buchet alegoric, ce conține și un arc cu o tolă de săgeți.

Mecanismul pneumatic este incomplet și nefuncțional (lipsește rezervorul de aer). Platina, contraplatina și cocoșul sunt ornamentate prin gravare cu motive florale și geometrice.

Mecanismul de declanșare este complet, cu garda trăgaciului din alamă, bogat ornamentată cu motive florale. Garda se prelungește spre uluc cu un element ornamental din alamă, decorat în aceeași manieră.

Patul metalic, respectiv rezervorul de aer, lipsește. Partea din lemn a patului este îmbrăcată între platina și contraplatina cu o placă din alamă bogat ornamentată cu motive florale și cu o imagine alegorică (cu scut, drapele, lănci, arcuri și arme de foc). Ulucul din lemn este foarte scurt, fiind sculptat cu motive florale.

Lungimea țeavii: 97,5 cm.

Lungime totală: 106,5 cm.

Calibru: 11 mm.

Nr. inv. antebelic: 3285.

Nr. inv. interbelic: 5.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3182; stare de conservare bună (Pl. X. 1).

2. Pușcă cu aer comprimat (pneumatică).

Datare: mijlocul secolului al XIX-lea.

Atelier german: G. Leute din München.

Țeava armei este tronco-octogonală, ghintuită cu ghinturi drepte în interior. Pe țeavă, la partea superioară, este inscripționat numele armurierului și locul de fabricație („G. Leute in München”). La partea superioară a țeavii sunt montate piesele pentru luarea liniei de ochire: la gură este montată cătarea cu talpă, prevăzută cu țel încorporat în interiorul unui tub metalic; la tunet există un înălțător cu foaie fixă crestată, iar la gâtul patului există un dioptru montat pe brațul de fixare al țeavii.

Mecanismul pneumatic este complet și funcțional. Platina, contraplatina și cocoșul sunt ornamentate prin gravare cu motive florale și geometrice.

Mecanismul de declanșare este complet, fiind prevăzut cu trăgaci dublu. Garda trăgaciului din lemn este ranforsată cu o placă metalică decorată în aceeași manieră cu restul elementelor metalice. Garda se prelungește spre pat cu un element decorativ din lemn din care lipsește un fragment.

Patul și ulucul sunt din lemn, ambele elemente fiind sculptate și striate. Patul, specific armelor de vânătoare, este sculptat și ornamentat prin striere și prezintă un obrăzar voluminos pe partea stângă și o terminație metalică pe talpă.

Lungimea țeavii: 62,5 cm.

Lungime totală: 102 cm.

Calibru: 4,5 mm.

Nr. inv. interbelic: 404.

MBT, colecția de arme, nr. inv. 3166; stare de conservare bună (Pl. X. 2)⁸².

Abrevieri folosite:

cm	– centimetri
col.	– colecție
inv.	– inventar
M	– model
mm	– milimetri
nr.	– număr
pl.	– planșă
SN	– serie nouă

⁸² În încheiere, dorim să adresăm mulțumiri d-lui Milan Șepeșan, fotograf la MBT, pentru fotografierea digitală a pieselor și prelucrarea imaginilor; colegului Sergiu Galiș pentru sprijinul acordat în identificarea și descrierea puștilor de vânătoare din colecția MBT; Mihaelei Ionelescu pentru traducerea în limba engleză a rezumatului acestui articol.

1

2

3

Pl. I. Mecanisme utilizate la puștile de vânătoare din colecția MBT: 1. percuție (capsă); 2. mecanism de tipul *Berenger*; 3. mecanism de tipul *Flobert*. / Mechanism used by the hunting rifles from the collection of the Banat Museum: 1. percussion mechanism; 2. *Berenger* type mechanism; 3. *Flobert* type mechanism.

1

2

3

Pl. II. Mecanisme utilizate la puștile de vânătoare din colecția MBT: 1. mecanism cu cremene; 2. mecanism cu aer comprimat (Girandoni); 3. mecanism de tipul Tabatière. / Mechanism used by the hunting rifles from the collection of the Banat Museum: 1. flintlock; 2. compressed air mechanism (Girandoni); 3. Tabatière type mechanism.

Pl. III. Puști de vânătoare cu încărcare pe la culată din colecția MBT: 1. sistem *Teschner-Collath*, tip *Excenter*; 2. sistem *Flobert*; 3. sistem *Tabatière*. / Breech-loading hunting rifles from the collection of the Banat Museum: 1. *Teschner-Collath* system, *Excenter* type; 2. *Flobert* system; 3. *Tabatière* system.

1

2

3

4

Pl. IV. Armurieri inscripționați pe țeștile puștilor de vânătoare din colecția MBT: 1. Johann Fruwirth (Viena); 2. G. Leute (München); 3. Johann Peterlongo (Innsbruck); 4. G. Teschner / Co (Frankfurt). / *Names of armourers engraved on the barrels of hunting rifles from the collection of the Banat Museum: 1. Johann Fruwirth (Vienna); 2. G. Leute (Munich); 3. Johann Peterlongo (Innsbruck); 4. G. Teschner / Co (Frankfurt).*

Pl. V. Ornamente existente pe armele de vânătoare din colecția Muzeului Banatului. / *Ornaments displayed by the hunting guns from the collection of the Banat Museum.*

Pl. VI. Puști de vânătoare din colecția MBT: 1. pușcă cu cremene; 2, 3, 4, 5. puști cu percuție (capsă). / *Hunting rifles from the collection of the Banat Museum: 1. flintlock rifle; 2, 3, 4, 5. percussion rifles.*

Pl. VII. Puști de vânătoare cu țevi juxtapuse: 1, 2. puști cu sistem *Hammerless*. / Juxtaposed double-barreled shotguns: 1, 2. *percussion shotguns*; 3. *Hammerless shotgun*.

Pl. VIII. Pușcă cu sistem Berenger; 2. pușcă Flobert; pușcă Tabatière. 1 Berenger system rifle; 2. Flobert rifle; 3. Tabatière rifle.

Pl. IX. Puști de tir sportiv din colecția MBT. Armurieri: Johann Fruwirth (Viena); 2. Johann Peter (Weiskirchen); 3. J. B. Strixner (Viena). / *Percussion sporting rifles from the collection of the Banat Museum. Armourers: Johann Fruwirth (Vienna); 2. Johann Peter (Weiskirchen); 3. J. B. Strixner (Vienna).*

Pl. X. Puști cu aer comprimat din colecția MBT. Armurierii: Johann Fruwirth (Viena); 2. G. Leure (München); / Compressed air guns from the collection of the Banat Museum. Armourers: Johann Fruwirth (Vienna); 2. G. Leure (Munich).